

Prozaická skutečnost lyrického věku

K osudům českých spisovatelů v době nástupu komunistů k moci

RUDOLF VÉVODA

Už od svých počátků v raných 20. letech nenechávala Komunistická strana Československa nikoho na pochybách, že zaujímá ke kultuře, a zejména k literatuře, vyhraněné postoje a že svoji kulturní politiku hodlá prosazovat s razancí v jiných politických stranách nebývalou. Svůdná vidina světa „bez válek a vykořisťování“, o kterém se hlásalo, že nemůže být uskutečněn bez revoluční změny ekonomických a sociálních poměrů, našla pro mnohé svůj výraz v Leninově státě na Východě. Ideou beztřídní společnosti byla zaujata zejména tzv. avantgarda, a přestože vztah levicových spisovatelů a komunistické strany prošel v éře první republiky několika krizemi (například v souvislosti s bolševizací strany v roce 1929 nebo v době moskevských procesů), na prokomunistickém přesvědčení řady intelektuálů, ve středoevropských poměrech unikátním, to mnoho nezměnilo.¹

Jazyk protikomunistické publicistiky mluvil o „salonních komunistech“ či „bezpartijních bolševicích“. Někteří kritici těchto afinit českého intelektuálního života z řad integrální pravice poukazovali na údajně nedostatečnou rezistenci liberální demokracie a jejích kulturních elit vůči říši radikální Utopie. Po Stalinově vítězství v boji o Leninovo nástupnictví sovětská zahraniční politika a vnější propaganda skutečně vytvářely iluze demokratizace

poměrů v SSSR a oslabování důrazů na ideologická východiska politiky. Ve své době se taková perspektiva jevila jako lákavá pro mnohé liberální demokraty v Československu i mimo ně. Historická literatura v těchto souvislostech poukazuje například na postoj F. X. Šaldy či Karla Čapka ke „stalinské“ sovětské ústavě z roku 1936.² Komunističtí ideologové budou zejména po druhé světové válce replikovat tezi o identitě antikomunismu a fašismu. Budou

tak ovšem činit v poměrech, ve kterých se kritika sovětské politiky stala ve smyslu Košického vládního programu vlastně nezákonnou činností. Na kritiku nejmocnější dvojité vládní strany, KSČ a KSS, programové dokumenty třetí republiky teoreticky nenahlížely se stejnou mírou přísnosti, fakticky se však komunisté logikou geopolitického i vnitřního vývoje stávali vyvolenou elitou, které klást odpor nejenže neodpovídalo intelektuální atmosfé-

1 Srovnej např.: CABADA, Ladislav: *Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900–1939*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 2000; PFAFF, Ivan: *Česká levice proti Moskvě 1936–1938*. Naše vojsko, Praha 1993.

2 Např. NAKONEČNÝ, Milan: *Vlajka. K historii a ideologii českého nacionalismu*. Chvojko nakladatelství, Praha 2001, s. 43.

Vítězslav Nezval (vlevo), Václav Kopecký a František Halas během setkání se sovětskými umělci v roce 1945

Foto: ČTK

ře doby, ale mohlo to přinést i nepříjemné osobní důsledky.

V řadě ohledů vykazovalo Československo mezi květnem 1945 a únorem 1948 znaky standardní, fungující demokracie. S jistými omezeními fungoval systém politických stran, volby do Národního shromáždění neprovázely přímé manipulace s odevzanými hlasy, existovala pluralita spolkového, vědeckého, uměleckého a vydavatelského života. Gradualistická koncepce přebírání moci, pro kterou se v koordinaci se sovětskými vůdci rozhodlo vedení KSČ, o sobě však dávala vědět ve veřejné debatě i v politické praxi. Dobový diskurz se uchyloval ke spojením jako „socializující demokracie“, „most mezi Východem a Západem“, „lidová demokracie“ či „květnová revoluce“, na něž marxistická historiografie po dobytí moci

plynule navázala tezí o „přerůstání národnědemokratické revoluce v revoluci socialistickou“. Nejsou-li názvy a jména jen pustými konvencemi bez zpětného vlivu na „obsahy“, pak sama skutečnost, že se v politickém systému a kulturním životě objevily národní výbory, orgány prokuratury, Národní fronta, Státní bezpečnost, Akademie věd, národní umělci atd., potvrzovala mínění, že se odehrávají hluboké strukturální změny, pro něž se později vžilo označení „sovětizace“.

Ministerstvo informací, vedené komunistou Václavem Kopeckým, se v politickém systému třetí republiky stalo ambiciózní a vlivnou institucí, která spolu se dvěma odděleními ÚV KSČ, kulturním a ideologickým, řídila kulturu, a to po linii státní správy. Volba osoby ministra proza-

zovala dalekosáhlé záměry komunistů s kulturou jako nástrojem „politické výchovy mas.“ Kopecký, výrazná postava mezi ideology KSČ, byl ostrílený politik a temperamentní řečník, který se osobně znal s mnoha umělci generace Devětsilu a některé z nich – Vítězslava Nezvala, Františka Halase, Ivana Olbrachta či Adolfa Hoffmeistera – uvedl do funkcí odborových přednostů svého ministerstva (postaru se říkalo „sekční šéfové“).³ Mnozí další pracovali na nižších postech. Ovládnání sdělovacích prostředků a kulturních institucí se dělo postupně podle jejich politického významu: rozhlas a znárodněný film hrály prvořadou roli.

Charakteristické byly i ministerské plány se soukromými nakladatelstvími, z nichž část měla být postátněna a zbytek zrušen. Jakkoli se těchto cílů v úplnosti podařilo dosáhnout až po únoru 1948, záměry ministerských úředníků ztížil soukromníkům vydávání novin a časopisů z důvodů *ryze obchodních a ziskových, jak tomu bylo v údobí liberalistického kapitalismu*,⁴ byly výmluvné jak zvolenou dikcí, tak i zakrýváním skutečného účelu, jímž bylo dosažení kontroly nad veškerou vydavatelskou činností. K té se zatím směřovalo jinými cestami – přiděly papíru, kampaněmi v komunisty ovládaných médiích či prostřednictvím různých čistých grémií, ba někdy i cestou účelového využití retribučních dekretů. Přesto až do roku 1948 byla v záležitostech kulturní politiky relativně běžným jevem polemika mezi tiskem komunistickým (*Tvorba, Kulturní politika*) a demokratickým, jehož část byla spojena s národními socialisty (*Svobodné noviny*), lidovou stranou (*Obzory, Vývoj*), případně nebyla politicky vyhraněna (*Kritický měsíčník*). Jen malá část vydávaných periodik v obtížné době reprezentovala kulturní aspirace katolických intelektuálů (*Akord*,

3 K osobě V. Kopeckého srov. např. KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel: *Gottwaldovi muži*. Paseka, Praha 2004, s. 216n.

4 *Národní archiv ČR*, fond Ministerstvo informací, krabice č. 4.

Jan Drda řeční při slavnostním předání dobříšského zámku Syndikátu českých spisovatelů v říjnu 1945 Foto: ČTK

konfliktů mezi komunisty a demokraty od podzimu 1947 ovšem stoupenci demokratických sil ve vedení Syndikátu českých spisovatelů A. C. Nor a František Kovárna nedokázali čelit systematickému tlaku svých komunistických kolegů a utrpěli porážku ve svém úsilí jasně se vyslovit k sovětské kulturní čistce či podpořit Ferdinanda Peroutku v pozici šéfredaktora *Svobodných novin*, jejichž byl Syndikát spoluvydavatelem. Nutno dodat, že na cestu k jednosměrné politické povlnosti vykročil Syndikát postupnou ztrátou schopnosti odolávat tlakům na používání dvojího metru v rámci poválečné očisty (případ Fedora Soldana⁸) či laxním postojem ke katolickým spisovatelům, kteří se stali terčem tvrdé tiskové kampaně. Všechny tyto události byly ovšem jen jemnou přehrou dějinného poryvu, který českému písemnictví přinesl únor 1948 a následné události.

Éra stalinismu v české kultuře byla v uplynulých dvaceti letech podrobená pečlivému zkoumání ze strany jednotlivců i celých badatelských týmů, které zásadně obohatilo dosavadní poznání a přineslo řadu nových poznatků jak o institucionálním a personálním zázemí ovládacího aparátu, tak i o jeho obětech z řad spisovatelů,⁹ jejichž díla byla publikována a z nichž někteří stačili napsat nová či poskyt-

Vyšehrad).⁵ Demokratický tisk se ovšem v některých otázkách ocital v defenzivě, která není plně vysvětlitelná, pokud nevezmeme v potaz roli autocenzury – tak tomu bylo například v hojně sledovaných diskusích o výstavě sovětského umění v Máneusu či o tzv. případu Zoščenko a Achmatovová v roce 1947.⁶

Profesní zájmy reprezentantů české literatury vyjadřovalo několik

stavovských sdružení, mezi nimiž hrál nejvýznamnější roli Syndikát českých spisovatelů. Ten byl budován jako profesní organizace bez jednotící ideologie, třebaže se jeho předseda, předválečný komunist, básník František Halas, dostával jako šéf nakladatelského odboru na ministerstvu – a tedy jako podřízený V. Kopeckého – do zákonitého střetu loajalit.⁷ V atmosféře stupňujících se

- 5 Srov. DRÁPALA, Milan: Na ztracené vartě Západu. Poznámky k české nesocialistické publicistice v poválečném třetíletí. In: HRUŠKA, Petr (ed.): *Rok 1947. Česká literatura, kultura a společnost v období 1945–1948*. Alfabrint, Praha 1998, s. 94n.
- 6 Šlo o kampaň rozpoutanou v r. 1946 sovětským ideologem Andrejem Ždanovem proti literárním časopisům *Zvezda* a *Leningrad* a vedenou jmenovitě proti spisovatelům Anně Achmatovové a Michailu Zoščenkovi.
- 7 K Halasově veřejné činnosti v poválečných letech srov. VÉVODA, Rudolf: „Nechci být kůlem vyhlášek“. František Halas a jeho politická cesta po roce 1945. In: HRUŠKA, Petr (ed.): *Rok 1947. Česká literatura, kultura a společnost v období 1945–1948*.
- 8 Vývoji „případu Soldan“ se podrobně věnuje českobudějovický badatel M. Bauer, jehož práce mají zásadní význam pro poznání kulturních dějin sledovaného období. BAUER, Michal: *Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století*. H+H, Jinočany 2003, s. 46–51.
- 9 Zdařilou syntézu literární historie poúnorové doby představují nedávno vydané akademické dějiny – JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989, sv. II, 1948–1958*. Academia, Praha 2008. Zásadní význam si i po jejich zveřejnění podržely práce Z. Rotrekla, A. Kusáka či J. Knapíka. ROTREKL, Zdeněk: Skrytá tvář české literatury, nejenom krásné. In: ROTREKL, Zdeněk: *Skryté tváře. Spisy, sv. 5*. Atlantis, Brno 2005, s. 11–209; KUSÁK, Alexej: *Kultura a politika v Československu 1945–1956*. Torst, Praha 1998; KNAPÍK, Jiří: *Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948–1950*. Libri, Praha 2004; KNAPÍK, Jiří: *V zajetí moci. Kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956*. Libri, Praha 2006. K osudům vybraných vězňů prozaiků přehledně LUKEŠ, Jan: *Stalinské spirituály. Zkušenost politických vězňů 50. let v české próze*. Český spisovatel, Praha 1995.

Závěš Kalandra byl obžalován společně s Miladou Horákovou a stejně jako ona odsouzen k smrti
Foto: ČTK

nout svědectví v podobě vzpomínek či knižních rozhovorů.¹⁰ Důkladným analýzám byla podrobena i poetika 50. let, osudy vězněných spisovatelů se samy staly námětem krásné literatury, což je proces, který stále probíhá.¹¹ Cenné poznatky byly shromážděny i o zakladatelských osobnostech a aktivitách literárního exilu.¹² Osud generace intelektuálů narozených v první polovině 20. století, z nichž část se alespoň na čas identifikovala či konformizovala s ideou komunismu, zůstává živým tématem veřejné debaty, v níž nechybějí dramatické okamžiky.

Rozsáhlý prostor pro reflexe nad rolí umělce a intelektuála v nedemokratických politických poměrech

přítom nová politická moc vytvářela už od dnů únorového převratu. Jestliže ještě ohlas provolání ústředního výboru KSČ *Českým kulturním pracovníkům* z 6. října 1946 byl slabší, než se očekávalo (většinou je podpořili jen komunističtí umělci jako E. F. Burian, František Halas, Marie Majerová, Vítězslav Nezval, Ivan Olbracht), provolání na podporu Klementa Gottwalda a KSČ z 25. února 1948, nazvané *Kupředu, zpátky ni krok*, podepsalo již 170 představitelů kulturní obce (mezi signatáři nechyběla jména Jana Wericha, Jiřího Voskovce, herců Františka Filipovského či Vlastimila Brodského, spisovatelů Vladimíra Holana, Jarmily Glazarové a mnoha dalších).

Vedle politického přesvědčení mohli svou roli sehrát i strach, pokud se vezme v potaz skutečnost, že rovněž v Syndikátu byl založen akční výbor, jehož formální legitimita byla postavena i na účasti několika nekomunistů a který okamžitě po oznámení Benešovy kapitulace vyloučil z nevlivnější spisovatelské organizace první členy: A. C. Nora, Josefa Knapa, Prokopa Drtinu, Václava Prokūpka a další. V prvních týdnech po únorovém převratu – čistky s neslábnoucí intenzitou pokračovaly i během března – šlo především o odstranění politických odpůrců z vedení Syndikátu, záhy se však začaly rodit plány na obsáhlejší revizi členstva „z důvodů kvalitativních“, k čemuž byla zřízena zvláštní komise.¹³ Mezi vyloučenými se brzy ocitlo několik literátů katolické orientace (Bedřich Fučík, Jan Zahradníček, Zdeněk Rotrekl), zatímco členství (Jaroslav Durych, Zdeněk Kalista, Václav Renč) se stalo zprvu předmětem vzrušených diskusí. Dobově příznačný byl ovšem i tvrdý postup vůči představitelům alternativních proudů radikální levice (vedle Bohuslava Brouka a Michala Mareše byl rychle zbaven členství i Závěš Kalandra). Samozřejmým se stalo vyloučení autorů, kteří se rozhodli k odchodu do emigrace (Ivan Blatný, Zdeněk Němeček, Jan Čep a další).

Svaz československých spisovatelů, jehož založení počátkem roku 1949 bylo vyústěním procesu tzv. rekonstrukce Syndikátu, představoval proklamativně politickou organizaci, jejímž cílem bylo sloužit vládnoucí moci a ideologii marxismu-leninismu

10 Srov. např. HEJDA, Jiří: *Žil jsem zbytečně*. Melantrich, Praha 1991; KNAP, Josef: *Bez poslední kapitoly*. Torst, Praha 1997; LUKES, Jan: *Hry doopravdy*. Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. Paseka, Praha – Litomyšl 1998; LUKES, Jan: *Srdcerváč*. Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským. Hejkal, Havlíčkův Brod 2005.

11 Životopisný román o svém otci F. Křelínovi vydala PRAŽÁKOVÁ, Hana: *Nadějí tu žijem*. Hejkal, Havlíčkův Brod 2001; věnec sonetů inspirovaný vězeňskou tvorbou J. Hejdy umístil do své poslední sb. DANĚK, Václav: *Balady a svízelky*. Akropolis, Praha 2008.

12 Věnuje se mu např. brněnský literární historik M. Přibáň v přísl. kapitolách akademických dějin JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989, sv. II, 1948–1958*.

13 BAUER, Michal: *Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století, s. 59*.

a v jejím duchu přispět k „převýchově mas“. V epoše stalinismu se jediným uznávaným uměleckým směrem stal socialistický realismus, v jehož duchu začaly být přepisovány i dějiny literatury. Jejich kanonická verze, tak jak byla postupně formulována na sva-zových konferencích na přelomu 40. a 50. let, zdůrazňovala kontinuitu s národním obrozením a literaturou 19. století vůbec (Zdeněk Nejedlý, jiráskovská akce), z první republiky pak vyzdvihovala vývojovou linii wolkerovsko-neumannovskou v poezii a román socialistické orientace v oblasti prózy. Logickým projevem těchto tendencí se stalo odmítnutí avantgardy, literárního experimentu a spirituálních proudů v české literatuře, které vystavovalo zatěžkávacím zkouškám její dosud žijící představitel a projevovalo se i tvrdými výpady tisku proti jednotlivým uměleckým i literárněvědným směrům (surrealismus, existencialismus, strukturalismus), ba i celým společenskovědním disciplínám, zatímco součástí adorované snahy o lidovost v umění se staly problematické masové akce typu „pracující do literatury“.¹⁴ Jestliže několik s avantgardou spjatých umělců se v této atmosféře rozhodlo řešit osobní situaci dobrovolným odchodem ze života (Konstantin Biebl, Jiří Frejka), předčasné smrti Karla Teigehe na infarkt předcházela štvaniice v tisku.

Specifický prostor otázek otevírá téma kontinuity a diskontinuity mezi Syndikátem a Svazem. Udělování tvůrčích stipendií, možnosti tvůrčích pobytů na zámku v Dobříši či vlašně přijímané spisovatelské komandýrovky (tvůrčí pobyty zpravidla v dělnickém prostředí) byly starší praxí,

Básník Josef Palivec vypovídá během procesu s Miladou Horákovou Foto: ČTK

pro niž začala být v nových poměrech uplatňována ideologická hlediska. Míra personální kontinuity mezi oběma organizacemi ve skutečnosti nebyla vysoká: jakkoli ve vedení Svazu bylo možno najít několik funkcionářů předchozího sdružení (Jan Drda, Václav Řezáč), rozdíl mezi počtem členů Syndikátu v roce 1948 a Svazu o dva roky později – 1675 členů ku 220 členům a 49 kandidátům v české sekci – je výmluvný.¹⁵ Byl dokonce vyhotoven zvláštní jmenný seznam členů Syndikátu, jejichž převedení mezi členstvo Svazu nedoporučoval příslušný výbor.¹⁶ Nápadnou, i když obtížně pojmenovatelnou odlišností byla umělecká kvalita vznikajících děl. Literární kritika a historie od 60. let, a znovu po roce 1989, upozorňovala na skutečnost, že v éře stalinismu vznikala díla největší estetické síly a výpovědní hodnoty v hlubokém ústraní,

bez reálné naděje na zveřejnění, a že je psali autoři, do jejichž životů či životů jejich blízkých krutě zasáhla nová doba. *Znamení moci* Jana Zahradníčka, *České žalmy* Václava Renče, *Prométheova játra* Jiřího Koláře, Holanův básnický deník z 50. let, později zveřejněný v souboru *Bolest*, verše Jana Zábrany, Egona Bondyho či Zbyňka Havlíčka představují vnitřně členitý alternativní proud dobové produkce, jehož životnost potvrzuje i po desetiletích zájem čtenářů i pozornost odborníků. Svědectvím nezlomnosti lidského ducha v prostředí, ve kterém byl systematicky ponižován, představuje vězeňská tvorba ukládaná do paměti tvůrců a zapisovaná často po letech, až byli autoři propuštěni na svobodu. Renčovy mariánské skladby *Popelka nazaretská* a *Loretánské světlo* či cykly sonetových věnců Jiřího Hejdy,¹⁷ domácími nakladateli zveřejněné až

14 Analýzu motiviky a symboliky 50. let podává MACURA, Vladimír: *Šťastný věk. Symboly, emblémy a mýty 1948–1989*. Pražská imaginace, Praha 1992.

15 BAUER, Michal: *Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století*, s. 84. K vysokému počtu členů Syndikátu ovšem přispívá fakt, že mezi ně patřili i vědecktí spisovatelé.

16 Tamtéž, s. 292–295.

17 HEJDA, Jiří: *Sonety zpívané šeptem ve stínu šibenice*. Anthropos, Praha 1993; RENČ, Václav: *Popelka nazaretská*. Praha 1969; RENČ, Václav: *Vrstvení achátu*. Vybrané spisy, sv. 1. Trinitas, Svitavy – Řím 2000.

v 90. letech 20. století, představují kontrast k dobově poplatné oficiální produkci, k níž se v mnoha případech sami její autoři neznají a do souborných vydání svého díla ji nezařazují.¹⁸

Soudní represe vůči skutečným i domnělým odpůrcům komunistické moci mezi českými spisovateli představuje tragickou kapitolu kulturních dějin, která přitahuje pozornost jak rozsahem a nesmlouvavostí, tak i absencí jasných kritérií, podle nichž by výběr obětí probíhal. Někdejší spojenectví přestávala platit, stará nepřítelství nemusela mít nutně mezní důsledky. Komunistická moc byla schopna uvěznit – a v případě Závíše Kalandry¹⁹ i poslat na smrt – levicové umělce a intelektuály (Eduard Goldstücker, Laco Novomeský, Daniel Okáli), byla s to držet ve vězení ženy – spisovatelku Ninu Svobodovou a historičku umění Růženu Vackovou – dlouhých patnáct let, byla schopna odsoudit emigranta k absolutnímu trestu alespoň v nepřítomnosti (Františka Kovárnu), byla připravena některé katolíky a ruralisty věznit do 60. let (Zdeňka Rotrekla, Václava Prokúpku, Josefa Kostohryze, Václava Renče, Jana Zahradníčka, Františka Křelina, Zdeňka Kalistu), jiné propustit v době „tání“ (tak jako v případě Josefa Knapa či nakladatele Ladislava Kuncíře) a ještě jiné – Jakuba Demla a Jaroslava Durycha – vůbec nechat být. Po-

lehčující okolností nebyl ani předchozí pobyt v nacistickém vězení (v případě Václava Černého, Josefa Palivce, Růženy Vackové), ani odbojová činnost v zahraničí (u Jiřího Muchy) – ta byla navzdory oficiálnímu kultu protifašistického odboje naopak leckdy přítěží. Racionální důvody je mnohdy obtížné hledat v případě „nizkých“ několikaměsíčních trestů (Jiří Kolář, Petr Kopta), osvobozujících rozsudků (Václav Černý, Edvard Valenta) i brzkých omilostnění (Jiří Mucha, Josef Knap).²⁰ Někteří propuštění vězňové se mohli vrátit k vědecké práci (Václav Černý) nebo se uplatnit alespoň v knihovnictví (Laco Novomeský, Petr Kopta), ojedinelé – při souběhu jiných okolností – i zahájit vysokoškolské studium (Petr Pujman), zatímco v jiných případech ani pozdější publikační činnost v 60. letech nebyla zárukou sociálního vzestupu od manuální práce k duševní (Karel Pecka, Jiří Stránský a další). Intervence někdy pomáhala rychle (Petr Pujman), jindy vůbec, i když za ní stáli režimem respektovaní autoři s legitimací KSČ: například Nezvalovy přímluvy před vězením jednou chránily (Jakuba Demla), podruhé nikoli (Jana Zahradníčka či Josefa Palivce).²¹ Dosáhnout obnovy členství ve Svazu československých spisovatelů bylo někdy možné i před zahájením „obrodného procesu“ (J. Mucha v r. 1956, E. Valenta r. 1963, J. Knap

a Rudolf Mertlík v r. 1965, V. Renč od r. 1966, F. Křelina v r. 1967), jindy zcela vyloučené i v jeho průběhu (Z. Rotrekl).²²

O mocenských bojích mezi představiteli konkurenčních programů kulturní politiky, často dramatických, věděli jen zasvěcení. Liberalizační poměrů se mohly projevit až po Stalinově a Gottwaldově smrti. Důsledky tzv. Nezvalova puče ve vedení Svazu československých spisovatelů, jehož spouštěcím mechanismem byl oficiálně odstartovaný boj proti „slánštině“ a který se interně projevil odstavením nevýrazného ústředního tajemníka Svazu Pavla Bojara a rozšířením předsednictva o několik respektovaných jmen střední a starší generace (Vilém Závada aj.), není na místě přeceňovat.²³ V době procesu se Slánským a spol. nebylo žádné uvolňování poměrů ostatně ani představitelné. V širší časové perspektivě však skutečnost, že vlivné pozice v řízení kultury obsadili či posílili lidé, jejichž tvorba sama do systému vnášela prvky kontinuity s meziválečnou avantgardou, přece mohla v době tání uspišit jevy dříve nebývalé, jako byl útok na ikonu socialistické poezie Pavla Kohouta v nově založeném časopise *Host do domu*, diskusi o tzv. dědických sporech a jiné, jejichž role v přípravě duchovní atmosféry II. sjezdu SČSP je nepopiratelná. *Čas se teprve naplní...*²⁴

18 K paralelám a odlišnostem mezi oficiální a ineditní produkcí srov. TRÁVNÍČEK, Jiří: Oni (k české poezii počátku 50. let). In: HANUŠ, Jiří – STRÍBRNÝ, Jan: *Stát a církev v roce 1950*, s. 124n. Srov. MED, Jaroslav: *Spisovatelé ve stínu*. Zvon, Praha 1995.

Ranou tvorbu z 50. let editoři nezařadili např. do sedmísvazkového *Díla Karla Šiktance*, vydávaného v letech 2001–2004 v nakl.

Karolinum, podobně nejsou vydávány básnické knihy M. Kundery. Komentovanou antologii oficiální poezie představuje BROUSEK, Antonín: *Podvuhodní kouzelníci. Čítanka českého stalinismu v řeči vázané z let 1945–1955*. Londýn 1987.

19 Srov. BOUČEK, Jaroslav: *Poprava Závíše Kalandry*. Havran, Praha 2006.

20 O věznění V. Černého srov. ČERNÝ, Václav: *Paměti 1945–1972*. Atlantis, Brno 1992, s. 397–417; VÉVODA, Rudolf: Václav Černý jako „nepřátelská osoba“. In: BROŽOVÁ, Věra (ed.): *Václav Černý. Život a dílo*. Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha 1996, s. 328n.; *Archiv bezpečnostních složek (ABS)*, f. vyšetřovací svazky, a. č. V – 1385.

21 O osudech J. Palivce viz PALIVEC, Josef: *Prózy, listy z vězení, pozdravy přátel*. Torst, Praha 1996; *ABS*, f. V 5423.

22 BAUER, Michal: *Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století*, s. 60.

23 *Literární archiv Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech*, f. Svaz československých spisovatelů, Záznam o průběhu schůze rozšířeného předsednictva, konané dne 28. 9. 1951 v Klubu Svazu čs. spisovatelů v Praze 1.

24 HOLAN, Vladimír: *Lamento*. Spisy, sv. 3. Paseka, Praha – Litomyšl 2000, s. 276.